

ANNA SZWED-WALCZAK, OBRAZ WROGA POLSKI
WE WSPÓŁCZESNEJ POLITYCZNEJ PRASIE NARODOWEJ,
WYDAWNICTWO UNIwersytetu MARIi CURIE-SKOŁODOWSKIEJ, LUBLIN 2019

Uwagi wstępne

Zamysł podjęcia badań nad kategorią obrazu wroga Polski we współczesnej prasie narodowej, jako elementu myśli politycznej współczesnego Ruchu Narodowego oraz komunikowania politycznego formacji narodowych w warunkach burzliwych przemian społecznych i technologicznych, charakterystycznych dla procesu kształtowania się społeczeństwa informacyjnego w Polsce po przemianach społeczno-politycznych zapoczątkowanych w 1989 roku, zasługuje na uwagę i uznanie. Analiza podstawowych kategorii myśli politycznej pełni bowiem wielorakie funkcje społeczne i psychologiczne. Zaspokajają potrzebę krytycznego namysłu nad sposobami i drogami tworzenia oraz stawania się rzeczywistości społecznej. W czasach współczesnych myśl ludzka w swym wymiarze etyczno-humanistycznym nie nadąża za zmieniającą się rzeczywistością społeczną, która wywołuje głębokie zmiany w zbiorowym i indywidualnym życiu jednostek. Wydaje się, że obecnie rzeczywistość społeczna i polityczna ma tak niejednoznaczny i wielowymiarowy charakter, że o jej przyszłości trudno cokolwiek wyrokować, nawet po określeniu kierunku jej zmian. Z tego względu poznawanie myśli politycznej – najczulszego barometru życia ludzkiego – staje się dziś zadaniem pierwszorzędym. Służą temu próby recepcji kategorii myśli politycznej poszczególnych ugrupowań politycznych.

W 1975 roku ukazał się we Wrocławiu pierwszy tom *Polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, pod redakcją Henryka Zielińskiego. Stanowił początek serii wydawniczej i źródło inspiracji w zakresie ważnej gałęzi nauk politycznych, jaką jest myśl polityczna. Badania nad myślą polityczną od końca lat 70. XX wieku były prowadzone z różnym natężeniem w wielu ośrodkach akademickich w Polsce. W latach 80. dyskusje nad myślą

polityczną poszczególnych stronnictw politycznych inicjował w ośrodku krakowskim Michał Śliwa. W roku 1984 do dwóch głównych ośrodków w Polsce dołączył ośrodek lubelski. W 1984 roku na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej został utworzony Zakład Myśli Politycznej kierowany przez Jana Jachymka. Od 2009 roku naukowe dzieło Jana Jachymka z powodzeniem kontynuuje, twórczo je rozwijając, obecna kierownik Katedry Myśli Politycznej Ewa Maj wraz z zespołem. Tym bardziej należy docenić trud badawczy podjęty przez Annę Szwed-Walczak. Recenzowana publikacja stanowi kontynuację badań zapoczątkowanych w 1984 roku w ówczesnym Zakładzie Myśli Politycznej (Jachymek 2015: 53–58). Recenzowaną monografię oceniam według następujących kryteriów: poprawności metodologicznej, wartości merytorycznej, umiejętności doboru źródeł i literatury naukowej, poprawności formalno-językowej i technicznej.

Poprawność metodologiczna

Tytuł monografii *Obraz wroga Polski we współczesnej politycznej prasie narodowej* nie budzi zastrzeżeń zarówno pod względem rzeczowym, przestrzennym, jak i czasowym. Jest odpowiednio ukonkretniony, a zarazem informacyjnie nośny, poznawczo ciekawy i poprawny językowo. Przedmiot badań zawarty w tytule recenzowanej monografii wywołuje zainteresowanie odbiorcy, uwypuklając istotę i kierunek badań zrealizowanych w trakcie eksploracji tematu. Został jasno sformułowany, pozwala na precyzyjne określenie pola badawczego, dając czytelny zasięg problemu. Autorka monografii we wstępie jasno i przekonująco uzasadniła ramy temporalne prowadzonych rozważań badawczych, pisząc: *W niniejszej monografii ukazano proces krystalizacji narodowego rynku prasowego w Polsce po 50 latach zakazu legalnej działalności środowisk politycznych propagujących ideologię narodową. Przedmiot badań został zawężony do kategorii obrazu wroga na łamach prasy propagującej narodową myśl polityczną. Kryterium doboru tytułu prasowego był jego związek z partią polityczną. Badania miały charakter longitudinalny. Za cezurę początkową uznano rok przemian transformacyjnych wraz z ich skutkami dla obozu narodowego, a także pierwszymi próbami zjednoczenia działaczy narodowych w ramach jednego ugrupowania. Użyte w tytule opracowania pojęcie «współczesność» oznacza gotowość do przedłożenia problemu badawczego w wymiarze historycznym (dystans dwudziestopięciolecia od*

1989 roku) i bieżącym. Cezurą końcową stanowi 25 maja 2014 roku, czyli dzień wyborów do Parlamentu Europejskiego (PE), w których środowiska neoendeckie zarejestrowały Komitet Wyborczy Wyborców Ruch Narodowy, odwołujący się w nazwie do inicjatywy młodego pokolenia narodowców (s. 13–14.). Poprawnie został wykorzystany kwantyfikator czasu zamknięta cezura czasowa, ale również nieunikanie w narracji naukowej wyraźnych odniesień do historii i działalności obozu Narodowo- -Demokratycznego w dwudziestoleciu międzywojennym dawało możliwość do przedstawienia problemu w zmiennych warunkach politycznych i społecznych w Polsce i Europie, a mających odzwierciedlenie w prasie o profilu narodowym. Zawężenie temporalnej przestrzeni rozprawy sprzyjało przestrzeganiu reżimu pisarskiego, wyznaczonego linearnym porządkiem czasu i miejsca wydarzeń.

Zastosowane w monografii metody i techniki badawcze zostały jasno określone i nie powinny budzić zastrzeżeń u odbiorców treści recenzowanego dzieła naukowego. Autorka zadeklarowała użycie zróżnicowanych metod i technik badawczych. Przyjęcie przez nią deklarowanej perspektywy badawczej wynikało z interdyscyplinarnego charakteru publikacji. Zastosowano metodę komparatystyczną, dającą możliwość porównania zawartości poszczególnych periodyków o charakterze narodowym i zaklasyfikowanie ich do odpowiedniego nurtu prasowego w obrębie współczesnego Ruchu Narodowego. Metoda genetyczna pozwoliła sięgnąć do genezy prasy narodowej i nakreślić charakterystyczne profile prasowe periodyków, poczynając od dwudziestolecia międzywojennego, a kończąc na czasach współczesnych. Analiza zawartości pozwalała na dobór i zbadanie materiałów publikowanych na łamach pism narodowych, kategoryzację artykułów dotyczących wroga i generowanych przez niego zagrożeń oraz stosowanych do jego nazewnictwa określeń (s. 26). Należy docenić trud podjęty przez Autorkę w celu ukazania klasycznych elementów procesu badawczego: 1) badania jednostki zapisu w postaci zwrotów, wyrażań i fraz zawartych w twórczości prasowej, 2) badania kontekstu zapisu pod względem formalnym w odniesieniu do zmiennych warunków politycznych i gospodarczych w Polsce.

Zastosowany w rozprawie aparat pojęciowy został prawidłowo sponżytkowany. Autorka słusznie zdefiniowała pojęcie „narodowcy”, określając nim: *Członków bądź sympatyków narodowych ugrupowań politycznych, którzy za fundament ideowy uznali myśl polityczną Romana Dmowskiego, Zygmunta Balickiego, Jana Ludwika Popławskiego. Poza tym sami dokonywali auto-identyfikacji tożsamości politycznej oraz zgodzali się z zasadą wyższości narodu*

polskiego nad państwem, propagowali nacjonalizm chrześcijański i koncepcję państwa narodowego, protestowali przeciwko uczestnictwu państwa polskiego w organizacjach międzynarodowych (s. 15–16).

Pod pojęciem współczesnej prasy narodowej Autorka rozumiała *Współczesną polityczną prasę narodową można określić jako zbiór periodyków nawiązujących do ideologii narodowodemokratycznej, powstałych po transformacji ustrojowej (s. 17).* Ze względu na interdyscyplinarny charakter pracy badaczka zastosowała politologiczne ujęcie kategorii wroga. Powoływała się przy tym na ustalenia poczynione przez filozofów: T. Hobbesa, R. Skarżyńskiego [Skarżyńskiego?]. Mając na uwadze konceptualizację wynikania naukowego, Autorka zastanawiała się nad następującymi kwestiami badawczymi: 1) *Jakimi cechami wyróżniała się polityczna prasa narodowa (historyczna i współczesna)?* 2) *Jaka była geneza wrogów Polski?* 3) *Jakie uwarunkowania ukształtowały narodowy dyskurs o wrogu?* 4) *Jakie były przesłanki do rozpoznania i identyfikacji wroga?* 5) *Który wróg – wewnętrzny czy zewnętrzny – stanowił większe zagrożenie dla Polski?* (s. 23).

Autorka w monografii zastosowała układ chronologiczno-problemowy, choć należało nadmienić, że w każdym z rozdziałów zostały zachowane przyjęte ramy temporalne.

W rozdziale I pod tytułem *Polityczna prasa narodowa* Autorka dokonała identyfikacji profili prasowych periodyków o charakterze narodowym wydawanych na przestrzeni dziejów. Rozpoczęła od periodyków wydawanych w latach 20. XX wieku. Dokonała krótkiej charakterystyki profili prasowych, współpracujących publicystów, poruszanych tematów. Analogiczną procedurę zastosowała w części poświęconej współczesnej prasie narodowej (s. 31–140).

W rozdziale II – *Tradycja rozważań o wrogu i jego recepcji* – analizując tradycje cywilizacyjno-kulturowe, Autorka słusznie nadmieniła, że inspiracji ideowych w działaniach publicystów współczesnej prasy narodowej należało się doszukiwać w założeniach koncepcji politycznych sformułowanych przez Feliksa Konecznego. Zaznaczyła, że w narracji prasowej występował wyraźnie zarysowany podział na cywilizację wschodnią i zachodnią. Prawidłowym stwierdzeniem było to, że w prasie narodowej z estymą odnoszono się do założeń cywilizacji zachodniej, twierdząc, że była to cywilizacja lepiej rozwinięta od modelu cywilizacji wschodniej. W rozważaniach zawartych w rozdziale II słusznie stwierdzono, że w prasie narodowej często odwoływano się do myśli społecznej formułowanej przez kardynała Stefana Wyszyńskiego ze względu na konserwatywne

podjęcie duchownego do spraw o charakterze światopoglądowym. Słusznie stwierdzono, że rozszerzenia myśli społecznej Wyszyńskiego poszukiwano w dziełach lubelskiego zakonnika, wieloletniego wykładowcy i rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Mieczysława Alberta Krąpca. W części poświęconej uwarunkowaniom ekonomicznym Autorka odwoływała się między innymi do ustawodawstwa wprowadzonego przez Obóz Narodowy w latach 20. XX wieku (*numerus clausus, numerus nullus, getta ławkowe*) (s. 141–222).

W rozdziale III, pod tytułem *Percepcja wroga*, Autorka przedstawiła wyniki badań dotyczące percepcji i rozpoznania wroga w periodykach zaliczanych do współczesnej prasy narodowej. Zostały one zaprezentowane za pomocą następujących kategorii badawczych: rywal, przeciwnik, wróg. Słusznie zwrócono uwagę na rolę stereotypów politycznych i kwestię schematyzacji opinii publicznej w kreacji prasowego i językowego obrazu wroga politycznego we współczesnej prasie narodowej (s. 223–290).

W rozdziale czwartym, *Wrogowie wewnętrzni*, zaprezentowano katalog wrogów politycznych o charakterze ideologiczno-światopoglądowym. Autorka dla lepszej przejrzystości wywodu naukowego dokonała kategoryzacji katalogu wrogów w oparciu o następujące grupy: (1) nurty kosmopolityczne – ideologie: komunizm, socjalizm oraz liberalizm (ich wpływ dostrzegano w funkcjonujących w Polsce partiach politycznych i mediach), (2) mniejszości narodowe, (3) mniejszości religijne i sekty, (4) mniejszości seksualne (s. 291–354).

W ostatnim rozdziale – *Wrogowie zewnętrzni: kryterium formalno-prawne* – dokonano prezentacji wrogów zewnętrznych, posiłkując się przyjętym kryterium o charakterze formalno-prawnym. Według wspomnianego kryterium wyszczególniono następujące grupy wrogów: państwa (Republika Federalna Niemiec, Ukraina, Stany Zjednoczone Ameryki, Federacja Rosyjska), organizacje międzynarodowe (Unia Europejska, Pakt Północnoatlantycki), masoneria (s. 355–421). Ostatnią część merytoryczną stanowi zakończenie.

W monografii zostały spełnione wymogi rozłączności treści i rozdzielności tekstu. Jest napisana jasnym i klarownym językiem, który kompleksowo oddaje klimat badanego okresu. Autorka, doskonale dobierając fragmenty artykułów z periodyków narodowych, stawała się niejako przewodnikiem dla czytelników, przeprowadzając ich przez meandry polskiej polityki. Co ważne, wykorzystane zwroty zaczerpnięte z materiałów źródłowych były zawsze zapisane w cudzysłowie. Właściwie

zastępowane były wypowiedzi *in extenso* na rzecz ich streszczeń, komentarzy i wyjaśnień zgodnie z konwencją pisarstwa naukowego. Sposób prowadzenia wywodu pozwolił na przeprowadzenie czynności dowodzenia naukowego, zastosowanie odpowiedniej argumentacji oraz dokonanie rekapitulacji przedłożonych przesłanek.

Należy pochwalić Autorkę za wręcz wzorowe panowanie nad zastosowanym bardzo rozbudowanym aparatem naukowym w postaci przypisów. W pracy dominują przypisy rozszerzające, wyjaśniające i polemiczne. Zastosowanie tak wielu bogatych w treść przypisów oceniam bardzo wysoko, choć należy zaznaczyć, że w niektórych fragmentach monografii przypisy dominują nad tekstem właściwym, co można uznać za zarzut (zob. s. 255, 345). Bardzo dobre wrażenie robił bogaty materiał ilustracyjny – dwie tabele i aż 29 wykresów; co ważne, materiał ilustracyjny był drukowany w kolorze, co znacząco zwiększyło przejrzystość monografii. Bibliografia mieszcząca się na 17 stronicach ma zróżnicowaną strukturę, składającą się z następujących działów: źródła, opracowania naukowe, artykuły w periodykach.

W recenzowanej rozprawie na ogół przestrzegano reguł gramatycznych, składniowych, ortograficznych i interpunkcyjnych, co zdecydowało o wysokiej ocenie językowej dzieła pod względem redakcji językowej. Za niewątpliwe zalety recenzowanej monografii należy uznać harmonijność i jasność wywodu badawczego oraz kompleksowe podejście do badanego problemu. Sprzyjała temu prawidłowa eksplikacja pojęć i postawienie trafnych pytań badawczych. Ciekawą kwestią była udana próba dekodowania specyficznych kodów językowych zawartych w przekazach prasowych. Bardzo pozytywne wrażenie robił zamieszczony na początku pracy wykaz skrótów, a także zamieszczenie na końcu pracy indeksu osobowego.

Mimo niewątpliwych walorów recenzowanej pracy w monografii można dostrzec uchybienia o mało istotnym charakterze. Na przykład na stronie 77 występuje lapsus językowy: „podejście do życia dziecka nie-narodzonego”. Na stronie 81 Autorka mogła pokusić się o wyjaśnienie w przypisie pojęcia „prasa bezdebitowa”. Na stronie 88 widnieje stwierdzenie, że „[...] pismo stanowiło asumpt [...]”. Może lepsze brzmienia miałyby zdanie: „Działalność redakcji pisma stanowiła asumpt [...]”. Biogram prof. Feliksa Konecznego w przypisach znajduje się dopiero na 151 stronie. Autorka już wcześniej powoływała się na postać uczonego, nie wyjaśniając czytelnikowi, kim był profesor.

Niewątpliwe walory poznawcze recenzowanej pracy zdecydowanie przewyższają mało znaczące niedostatki w monografii. Z pełnym przekonaniem należy polecić publikację Anny Szwed-Walczak osobom interesującym się dziejami politycznymi Polski po 1989 roku. Wiele wartościowych informacji znajdują tam politolodzy, medioznawcy, historycy dziejów najnowszych, socjologowie. Recenzowane dzieło winno stać się obowiązkową lekturą dla studentów kierunków społecznych i humanistycznych.

Łukasz Jędrzejski¹

Bibliografia

Jachymek J. (2015), *O potrzebie syntezy polskiej myśli politycznej*, [w:] *Myśl polityczna w społeczeństwie informacyjnym*, red. E. Maj, E. Kirwiel, E. Podgajna, Lublin.

¹ Dr Łukasz JĘDRZEJSKI, Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, e-mail: lukasz.jedrzejcki@gmail.com

